

tropper tilbage fra de befriede dele af Norge og Danmark (Bornholm). Om det i 1944-45 herhjemme saa brændende spørgsmaal om vor status som allieret, som i sidste ende strandede paa, at vi vilde have den, og vestmagterne give den paa andre konditioner, end Sovjet vilde gaa med til, konstaterer Kan, at Sovjet lige til det sidste indtog en meget tilbageholdende stilling (s. 401). I en note antyder Kan, at det kunde skyldes, at Stalin fejlagtigt troede, at vi ikke vilde anerkende Islands uafhængighed, og en halv side tidligere anfører han apologetisk, at i praksis betragtede den sovjetiske hærledelse, da den havde befriet Bornholm, oen som en allieret magts territorium. Dette saavel som den hurtige tilbagetrækning er imidlertid slutninger ex post facto og kan kun sige noget om sovjetisk politik efter maj 1945. Man havde gerne set noget om overvejelserne og maalsætningen for Sovjets skandinaviske politik under krigen. Og man havde ogsaa gerne set en analyse af, hvad Sovjet-regeringen lagde i begrebet »Det kæmpende Danmark«, som den anerkendte gennem modtagelsen af Døssing. Hertil yder Kan kun et negativt bidrag ved at stille det i modsætning til »de gamle politikere« (s. 350). Alt dette har de lukkede sovjetiske arkiver og hans loyalitet mod de danske forlægs strukturering hindret ham i. Til belysning heraf yder han ikke sine danske kolleger nyt materiale.

AAGE TROMMER

MARY DAU: Danmark og Sovjetunionen 1944-49. Dansk Udenrigspolitisk Instituts Skrifter 2. Århus-København, Munksgaard, 1969. 291 s. 45 kr.

Det er en vanskelig opgave at skildre forholdet mellem Danmark og Sovjetunionen i en så ny periode som 1944-49, for der er næsten intet skrevet om emnet og vestlige historikere møder lukkede døre, når de i Sovjetunionen vil studere historien efter 1917. Også i Danmark er mange offentlige og private arkiver endnu ikke tilgængelige.

Mary Dau, der er sekretær i Udenrigsministeriet, har da heller ikke studeret i Sovjetunionen, men har måttet klare sig med officielle sovjetiske fremstillinger samt aviser og tidsskrifter. Arbejdet er skrevet som prisopgave under en orlovsperiode, hvorunder forfatteren var stipendiat ved Århus Universitet; den belønnedes med accessit.

Resultatet er blevet en grundig og gennemtænkt fremstilling af et emne, som er vigtigt for Danmark, men af begrænset vigtighed for Sovjet. I den sovjetiske »optik« har Danmark betydning ved sin beliggenhed ved indsejlingen til Østersøen, og denne beliggenhed betød ikke meget i disse fem år. Til de strategiske hensyn kom de politisk-ideologiske: Sovjets ønske om, at Danmark skulle blive et socialistisk land, men også her gør Mary Dau det klart, at Danmark ikke havde nogen høj prioritet.

Ikke-angrebepagten mellem Tyskland og Sovjetunionen i 1939 betød bl.a., at de to lande fik frie hænder over for deres naboer. De sovjetiske myndigheder udtrykte tilfredshed med Tysklands angreb den 9. april 1940 på Danmark og Norge og ønskede held og lykke med foretagendet. Men fra sommeren 1941 havde Sovjet brug for nye venner og fandt dem i Vesteuropa. Dog ikke i det besatte Danmark,

som med undertegnelsen af anti-kominternpagten i november 1941 afskar forbindelsen til Sovjetunionen.

Forsøg på at retablere forbindelsen udgik fra de frie danske i Teheran, England og USA, men først måtte de være enige og dernæst måtte modstandsbevægelsen manifestere og konsolidere sig. Den 18. april 1944 henvendte en delegation fra Frihedsrådet sig til den sovjetiske chargé d'affaires i Stockholm. Man fik det svar, at Sovjetunionen gerne ville modtage en repræsentant for »det kæmpende Danmark«. Frihedsrådet havde to kandidater: Minister Peter Schou, som tidligere havde været gesandt i Sovjetunionen og sidst i Polen, og biblioteksdirektør Thomas Døssing. Denne havde ikke nogen diplomatisk erfaring, men var en fremtrædende kulturpersonlighed på venstre fløj, som tidligt havde taget stilling mod besættelsesmagten. Mary Dau giver Frihedsrådet ansvaret for, at det blev Døssing.

Den 31. juli 1944 ankom Døssing til Moskva. Den sovjetiske regering gav ham titel og rang som diplomat og han fik et enkelt værelse til sig selv og senere sin hustru og søn, men det var også alt, hvad man gav ham. Mary Dau er klar over de vanskeligheder, Døssing kom ud for: Forbindelsen med hans »regering«, Frihedsrådet, var langsom og usikker og de materielle forhold i det krigsførende Sovjet var selv for diplomater ubeskriveligt dårlige. Døssing manglede alt: En ordentlig bolig, varme og lys, et kontor, ja selv papir og blæk måtte skaffes ved endeløse forhandlinger med russerne eller ved velvilje fra mere heldige diplomatkolleger. Døssings ældste søn og dennes hustru befandt sig ved hans afrejse i tyske koncentrationslejre – ikke sært, om nerverne var spændte. Dertil kom sygdom.

Et anerkendende ord om Døssings mod og idealisme havde været på sin plads. I stedet vælger Mary Dau at korrekse ham. Han var kun diplomat i anførselstegn, ikke af karrieren; han var isoleret og uden indflydelse. Værre er den anklage, at Døssing lod sine private sympatier influere på de tjenstlige pligter – ganske vist ikke i de skriftlige forbindelser med russerne, men i samtaler med dem. Og hårdest bebrejdes det ham, at han låste sig fast i den situation, der eksisterede ved hans afrejse fra Danmark og ikke villigt tog forståelsen mellem politikere og modstandsbevægelse til efterretning.

Naturligvis har russerne prøvet at udnytte Døssings velvilje til at fremme egne politiske mål i Danmark, især dannelsen af en folkefrontsregering ved befrielsen, og Døssing har måske ikke forstået, at han blev udnyttet i et sådant spil. Men Mary Dau fører ikke bevis for, at dette var tilfældet, og derfor fremstår hendes skepsis over for Døssing som urimelig. S. 37 skriver hun: »Man kan spørge, om en person, der var mindre emotionelt engageret, kunne have udrettet mere, men svaret ligger gemt i de sovjetiske arkiver«. Hvorfor denne antydning? Hvad mere burde der have været udrettet? Sovjet havde siden Døssings ankomst en positiv opfattelse af Danmark; selv om det tabte spillet om befrielsesregeringen, bød det Danmark velkommen i De forenede Nationer.

Både befrielsesregeringen og regeringen Knud Kristensen ønskede, at Thomas Døssing skulle fortsætte som dansk gesandt i Moskva, og det gjorde han til sin død i april 1947; dette burde have været nævnt.

Redegørelsen for de danske kommunisters bestræbelser på at opbygge en folkefrontsregering og senere i sommeren 1945 på en sammenslutning med

Socialdemokratiet er fortræffelig, selv om den næsten udelukkende bygger på trykte kilder. Mary Dau konstaterer som andre historikere, at interviews mange år efter begivenhederne med personer, der var med til at forme dem, ikke er særlig givende.

God er ligeledes skildringen af russernes komme til Bornholm og deres tilbagetrækning i foråret 1946 efter en »mønsterværdig« besættelse. Forfatteren holder sig strengt til det udenrigspolitiske, dels forholdet mellem de to lande, dels Bornholmsproblemet i London og Washington. Danmarks passivitet var påfaldende; Mary Dau mener, at »tavshed i virkeligheden var dansk diplomatisk største våben i sagen om Bornholm« og konstaterer, dog uden egentligt »bevis«, at rømningen hang sammen med udviklingen i Tyskland og Middelhavet.

Danmarks og Norges vej til NATO gik gennem det forgæves forsøg på at skabe et nordisk forsvarssamarbejde. Forgæves, fordi Norges og Sveriges interesser ikke kunne forenes. Danmark søgte at mægle, og det var længe uklart, hvilken side Danmark ville vælge, hvis mæglingen ikke lykkedes. Baggrunden var den kolde krig, især den kommunistiske magtovertagelse i Tjsekoslovakiet i februar 1948, og forfatteren følger de nordiske forhandlinger ikke bare på det nordiske plan (det er gjort før), men helt op i den store politik. Hun erklærer, at det ikke er hendes opgave at skrive historie om forsvarsforhandlingerne, men leverer alligevel en udmærket historisk oversigt.

Også i indledningen hævder Mary Dau: »Arbejdet gør intet krav på at være historieskrivning«. Hun forklarer det med, at kilderne er for mangelfulde og at hun ikke har gjort forsøg på en samlet fremstilling af de begivenheder, der fandt sted i årene 1944-49, og endelig med at hun måtte begrænse sig til »motiverne til handlingen fremfor selve handlingen«.

Hvorfor denne beskedenhed? Det er få historikere, der skildrer en moderne periodes totale historie; historikeren har ret til at koncentrere sig om motiver fremfor handlinger, og at kilderne er ufuldstændige, bør ikke afholde nogen fra at arbejde med problemerne – ofte er fremstillingen jo med til at kalde nye kilder frem eller åbne hidtil lukkede arkiver. Heldigvis har Mary Dau ikke fulgt sine egne forbehold. Det er god og nyttig historieskrivning, hun har præsteret.

Af egentlige fejl har anmelderen kun bemærket få. Det er ikke rigtigt, at Dansk Samling var »en nydannelse fra krigens tid« (s. 139), partiet blev stiftet i 1936. Den svenske professor Tingsted (s. 177) skal være Herbert Tingsten.

SIGURD RAMBUSCH

KURT JÜRGENSEN: Die Gründung des Landes Schleswig-Holstein nach dem zweiten Weltkrieg. Der Aufbau der demokratischen Ordnung in Schleswig-Holstein unter dem ersten Ministerpräsidenten Theodor Steltzer 1945-1947. Neumünster, Karl Wachholtz Verlag, 1969. 84 s. 8 tvl. 3 oversigter. 16.80 DM.

I denne bog, der tillige er udsendt som »Beiheft« til bd. 8 af *Geschichte Schleswig-Holsteins*, fremlægger forf. – en medarbejder af den kielske historiker K. D. Erdmann – et forarbejde til en mere fyldig fremstilling af Slesvig-Hol-